

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І ДИЗАЙНУ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
з науково-методичної та навчальної
роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

«_____» 2022 р.

ПРОГРАМА

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА (ПЛЕНЕР)

для здобувачів вищої освіти зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»
освітнього рівня першого (бакалаврського)
освітньої програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво»

Розробники: Стрельцова Світлана Вікторівна, викладач кафедри образотворчого мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка; Крюк Олександр Олексійович, викладач кафедри образотворчого мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка/

Програму практики розглянуто і затверджено на засіданні Вченої ради Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Протокол №__ від «__» _____ 2021 р.

Секретар Ольга КОНОВАЛОВА

Програму практики розглянуто і затверджено на засіданні кафедри образотворчого мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Протокол № 7 від «27» серпня 2021 р.

Завідувач кафедри образотворчого мистецтва Ольга ШКОЛЬНА

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво»

«__» _____ 2021 р.

Гарант освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво» Ольга КОНОВАЛОВА

Робочу програму перевірено
«__» _____ 2021 р.

Заступник декана з науково-методичної та навчальної роботи Алла ТАРАННИК

Пролонговано:

На 2022/2023 н.р. (підпис) (О. В. Школьна), «17» 08. 2022 р., протокол № 2 (ПБ)

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__»__ 20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__»__ 20__ р., протокол № __

На 20__/20__ н.р. _____ (підпис) (_____) (ПБ), «__»__ 20__ р., протокол № __

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ (ПЛЕНЕР)

Найменування показників	Характеристика практики за формами навчання	
	денна	заочна
Вид практики	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів/годин	6/180	
Курс	1	
Семестр	2	-
Кількість змістовних модулів	1	-
Обсяг кредитів	6	-
Тривалість (у тижнях)	4	-
Форма семестрового контролю	залік	-

2. БАЗИ ПРАКТИКИ

Навчальна практика (пленер) проводиться на базі:

1. Інститут мистецтв;
2. парки та сквери м. Києва;
3. Національний історико-архітектурний музей «Київська фортеця»;
4. Національний заповідник «Софія Київська»;
5. Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник.

3. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ (ПЛЕНЕР)

Мета практики – набуття теоретичних знань та розвиток практичних навичок з дисциплін блоку формування фахових компетенцій, стимулювати творчу активність та ініціативу здобувачів.

Завдання практики:

- ознайомити з методами та прийомами олійного живопису;
- навчити здобувачів практичним навичкам роботи на відкритому просторі, передачі світло-повітряного середовища;
- розвиток просторової орієнтації, цілісного сприйняття природи з урахуванням загального тонового і колірний стану.
- сприяти формуванню навичок художнього відбору, вміння з різноманіття вибирати найголовніше, композиційно мислити;
- підготувати здобувачів до самостійної роботи, вміння самому ставити цілі і завдання і реалізовувати їх.

У результаті вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми 023.00.01 «Образотворче мистецтво» формуються загальні та фахові компетентності:

- ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- ЗК 9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність)
- ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт
- ЗК 13. Здатність працювати в міжнародному контексті.
- СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального

середовища

- СК 3. Здатність формулювати цілі особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей

- СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА НАВЧАЛЬНОЮ ПРАКТИКОЮ (ПЛЕНЕР)

У результаті проходження практики здобувач повинен:

- вміти працювати на відкритому просторі, здійснювати збір матеріалу для майбутніх робіт, виконувати закінчені пленерні роботи, працювати різними матеріалами і техніками.

- знати методи ведення роботи в процесі написання художнього твору;

- пізнати техніку й технологію роботи олійними фарбами;

- знати історію становлення і розвитку пленерного мистецтва.

виконати:

- серію натюрмортів в пейзажі (вид зверху; квіти; з відображення у дзеркалі).

- натюрморт м'якими графічними матеріалами;

- підготувати звітну документацію.

Результати навчання:

- РН 1. Застосовувати комплексний художній підхід для створення цілісного образу

- РН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

- РН 5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.

- РН 6. Застосовувати знання з композиції, розробляти формальні площинні, об'ємні та просторові композиційні рішення і виконувати їх у відповідних техніках та матеріалах.

- РН 8. Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти (як джерела творчого натхнення) для розроблення композиційних рішень; аналізувати принципи морфології об'єктів живої природи, культурно-мистецької спадщини і застосовувати результати аналізу при формуванні концепції твору та побудові художнього образу.

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ (ПЛЕНЕР)

Етапи проходження практики та види діяльності здобувачів	Розподіл годин між видами робіт
Етап 1. Художньо-творча робота практиканта	
1. Установча конференція	2
2. Зарисовки рослинних елементів	18
3. Рисунок натюрморту в пейзажі	30

4. Натюрморт в пейзажі	30
5. Етюд з бузком	20
6. Натюрморт з фруктами та живими квітами	30
7. Етюди пейзажів та їх елементів (дерев, кущів, квітів)	30
8. Етюди пейзажів з відображенням у воді.	18
9. Звітна конференція	2
	Разом
	180
	Усього
	180

6. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

6.1. Особливості організації і проведення практики

Етап 1. Ознайомлення з технікою олійного живопису

1. Установча конференція (2 год.)

Ознайомлення з вимогами, програмою практики, особливостями техніки безпеки під час позааудиторної роботи, з вимогами до практиканта та задачами, які мають бути вирішені під час проходження практики. Перелік завдань для виконання практики. Ознайомлення з системою розрахунку рейтингових балів. Ознайомлення з особливостями роботи на великих та малих форматах, з правилами застосування різних художніх матеріалів. Ознайомлення з місцем і часом проведення.

2. Зарисовки рослинних елементів (18 год.)

Розмір: A4

Матеріали: м'які матеріали.

Кількість: 10 шт.

Зарисовки нескладних мотивів пейзажу. Визначення пропорційного співвідношення мас: земля-небо, вибір формату, передача простору, тональних співвідношень.

Зрозуміти тональний розподіл. Зелена маса крони зверху несе на собі рефлекси кольору неба. Блакитне повітря пом'якшує всі відтінки. Дуже помітна різниця по тону між віддаленими і близькими предметами, так як глибина простору і повітря впливають на тон. Робота м'якими матеріалами дає можливість легше узагальнити рисунок, виділити головне і досить швидко домогтися гарного результату.

3. Рисунок натюрморту в пейзажі м'якими матеріалами (30 год.)

Розмір: A2.

Матеріали: олівці, вугілля, сангіна, соус, папір.

Кількість: 1 шт.

Обговорюється послідовність виконання роботи. Компонування в листі. Конструктивний зв'язок окремих частин і деталей. Пропорції. Постановка предметів на площину. Моделювання світлотінню і тоном. Деталі. Фактура. Узагальнення. Завершеність.

Робота м'якими матеріалами дає можливість легше узагальнити рисунок, виділити головне і досить швидко домогтися гарного результату. Широка лінія, проведена вугіллям, оксамитовість сепії, прийоми розтушовок

і штриха, передають нескінченне різноманіття глибоких відтінків і дають неповторну якість фактури.

4. Натюрморт в пейзажі (вид зверху).(30 год.)

Розмір: 40x50 см.

Матеріали: гуаш, полотно або картон, олія.

Кількість: 1 шт.

Натюрморт в тіні, вид зверху.

Живопис на відкритому повітрі пов'язаний зі станом погоди і часом дня, коли пишеться натюрморт. Залежно від цих умов змінюється і колористичний лад етюдів. У сонячний день, як вже писалося, живопис контрастний, з різкими тінями, в похмурий день або в тіні, навпаки, форма предметів стає пом'якшеною, світлотінь м'якою, розсіяною, колір насиченим.

Особливістю постановки в тіні або в похмурий день, коли сонце закрите хмарами, є те, що загальний колірний тон набуває холоднуватий сріблястий відтінок, який залежить головним чином від забарвлення неба і навколишніх предметів. Зокрема, якщо натюрморт поставлений в тіні зелені кущів, він приймає на себе два визначальні весь колірний лад натюрморту відтінку: колір неба і колір зелені.

6. Етюд з бузком (20 год.)

Розмір: 30x40 см.

Матеріали: полотно або картон, олія.

Кількість: 2 шт.

Завдання здобувачів – передати характер зображених квітів, основні маси. Прослідкувати та відтворити гру світло-тіні та тепло-холодних відтінків. Написання квітів допоможе краще опанувати техніку олійного живопису.

6. Натюрморт з фруктами та живими квітами (30 год.)

Розмір: 40x50 см.

Матеріали: полотно, олія.

Кількість: 1 шт.

Подібні постановки цікаві, насамперед, багатством складних рефлексів, що їх віддзеркалюють предмети на відкритому повітрі; звичайна біла тканина виявляє тоді захоплююче розмаїття відтінків. Вартим уваги моментом у розвитку натюрморту є звернення до народних, етнічних мотивів. В епоху масового виробництва предметів щоденного вжитку виробники народних майстрів – полив'яні глеки, вишиті рушники, розписні тарелі, куманці тощо зберігають спокусливе багатство та індивідуальну неповторність кольорового декору і обрисів. Якщо квіти, чайний посуд та кераміка набули у вітчизняному натюрморті широкого використання, то традиційні композиції з овочів та фруктів – явище менш розповсюджене. Значна частина представлених творів є якісними зразками реалістичного натюрморту, виконаного у вільній живописній манері.

Завданням здобувачів є правдиве живописне зображення фруктів та квітів на пленері. Робота на свіжому повітрі провокує здобувачів до формування вмінь передавати настрій зображуваного натюрморту, світлотінь, колір.

Послідовність виконання:

- 1) композиційне розміщення зображення всієї групи та окремих предметів на площині аркуша;
- 2) лінійно-конструктивне вирішення форми з урахуванням їх пропорцій, руху і просторового розташування;
- 3) визначення загального колірному тону; передача загальних великих тонових і колірних відносин, пропорційних натурі;
- 4) моделювання об'ємної форми предметів, виявлення градацій світлотіні і їх живописна проробка з урахуванням повітряної перспективи;
- 5) узагальнюючий етап роботи; виявлення головного і другорядного в колірній гармонії роботи; підпорядкування всіх частин зображення цілому.

7. Етюди пейзажів та їх елементів (дерев, кущів, квітів) (30 год.)

Розмір: 30x40 см.

Матеріали: полотно або картон, олія.

Кількість: 4 шт.

Етюди нескладних мотивів пейзажу. Визначення пропорційного співвідношення мас: земля-небо, вибір формату, передача простору, тональних співвідношень.

Треба зрозуміти, що в живописі назва кольору далеко не визначає характер його відтінку. На палітрі всього п'ять-шість зелених фарб, а в натурі безліч відтінків зеленого, кожне дерево, кожен кущ мають свій особливий відтінок. Крім того, колір освітлення, повітряне середовище, всілякі кольорові рефлекси – від неба, від сусідніх предметів, від землі – надають листю кожен раз особливого відтінку.

Зелена маса крони зверху несе на собі рефлекси кольору неба. Тіні бувають теплішими, якщо освітлена частина має холодний зеленувато-сріблястий відтінок. Листя, просвічене променем сонця, буквально «горить». Блакитне повітря пом'якшує всі відтінки. Яскраво-зелені і жовті фарби палітри є різкими і далекими від кольору рослинності, яким ми його бачимо в навколишньому середовищі. Яскравими, а тим більше незмішаними фарбами зловживати не можна. Треба шукати суміші більш тонкі і м'які за кольором. Але і більше двох-трьох фарб, не рахуючи білил, змішувати не слід, бо вийде брудний відтінок, далекий від чистих тонів природи. Рецептів сумішей дати не можна, так як в природі все вкрай мінливо. Необхідно, щоб з самого початку ви вчилися працювати на палітрі, робити на ній суміші різних фарб в пошуках належного відтінку, вчилися б читати в натурі з яких фарб можна скласти даний колір. Дуже помітна різниця по кольору між віддаленими і близькими предметами, так як глибина простору і повітря впливають на колір.

8. Етюд пейзажу з відображенням у воді (18 год.)

Розмір: 30x40 см.

Матеріали: картон, полотно, олія.

Кількість: 1 шт.

Складність полягає не лише в природних рефлексах але й у відображенні пейзажу у воді. Це буде цікавим досвідом при зображенні води на пленері. Етюди нескладних мотивів пейзажу. Визначення пропорційного співвідношення мас: земля-небо, вибір формату, передача простору, тональних співвідношень. Дуже помітна різниця по кольору між віддаленими і близькими предметами, так як глибина простору і повітря впливають на колір.

9. Звітна конференція (перегляд) (2 год.)

Навчальна практика завершується підсумковим переглядом, обговоренням і оцінкою практичних робіт, виконаних за програмою курсу відбором малюнків, ескізів для методичного фонду та звітної виставки.

Проведення практики спрямовано на ознайомлення здобувачів з технікою олійного живопису. Пленерна практика спрямована на отримання професійних знань та набуття практичних навичок, формування базових компетентностей, необхідних здобувачам в їх майбутній професійній діяльності в якості художника.

6.2. Завдання для самостійної роботи для здобувачів-практикантів

Самостійно здобувачі-практиканти здійснюють пошукові композиційні ескізи та етюди до завдання № 6 «Натюрморт з фруктами та живими квітами». Головна мета самостійного опрацювання – навчитися визначати пропорційні співвідношення та композиційне розташування предметів в форматі з урахуванням роботи на пленері. По завершенню самостійного опрацювання даного завдання керівник практики обирає найбільш вдалу замальовку та етюд для подальшої реалізації творчої роботи.

6.3. Обов'язки здобувачів під час проходження практики

здобувачі зобов'язані:

- під час установчої конференції (до початку практики) ознайомитися із програмою та змістом навчальної практики (пленер), умовами її проведення, вимогами до звітності та оцінювання її результатів;
- своєчасно приходити на базу практики та працювати над завданнями;
- у повному обсязі виконати всі завдання, передбачені програмою практики;
- нести відповідальність за виконану роботу;
- представити виконані роботи на перегляді;

Тривалість робочого часу здобувачів під час проходження практики регламентується Кодексом законів про працю України та іншими законодавчими актами, що встановлюють соціально-трудові відносини, і

складає для здобувачів віком від 18 років і старше не більше 40 годин на тиждень.

6.4. Обов'язки керівників практики від Університету та від бази практики

До обов'язків викладача-керівника від Університету входить:

- Ознайомлення здобувачів з програмою практики, метою, завданнями, критеріями оцінювання, системою та формами звітності;
- Контроль за своєчасним прибуттям здобувачів до бази практики та її відвідуванням, виконанням здобувачами програми практики та індивідуального завдання, строків її проведення;
- Забезпечення якісного проходження практики відповідно до затвердженої програми;
- Надання художньо-творчої допомоги здобувачам під час виконання завдань практики, проведення консультацій щодо ведення роботи;
- Участь в установчій та звітній конференціях;
- Участь у комісії із відбору здобувачських робіт на виставку; оцінювання результатів проходження практики.

7. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

7.1. Система оцінювання навчальних досягнень здобувачів

№	Види діяльності	Форма звітності	Максимальна кількість балів		
			За одиницю	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
1.	Зарисовки рослинних елементів (дерев, кущів, квітів). (М'які матеріали, А4)	зарисовки	3	10	30
2.	Рисунок натюрморту в пейзажі (олівці, А2)	Завершена робота	10	1	10
3.	Натюрморт в пейзажі (вид зверху), (гуаш, акрил, 40x50 см)	Завершена робота	10	1	10
4.	Етюд з бузком (олійний живопис, 40x50 см/ 30x40 см)	Етюд	10	1	10
5.	Натюрморт з фруктами та живими квітами	Завершена робота	15	1	15
6.	Етюди пейзажів	Завершена робота	5	4	20
7.	Етюд пейзажу з відображенням у воді.	Етюд	5	1	5
Максимальна кількість балів					10
Коефіцієнт визначення успішності					1,0
Підсумковий рейтинговий бал					100

7.2. Перелік звітної документації

До звітної документації входять виконані графічні та живописні роботи та демонстрація їх на загальному перегляді.

Робота здобувача оцінюватиметься за такими параметрами:

1. кількість завдань виконана в повному обсязі;
2. рівень виконання завдань;
3. якість відвідування та ставлення здобувача до практики;
4. своєчасне звітування за виконану роботу.

7.3. Вимоги до звіту про практику

здобувач має виконати якісно та в повному обсязі всі роботи визначені програмою навчальної практики (плерер).

7.4. Система контролю та критерії оцінювання

Підсумковий контроль виконання завдань практики здійснюється після її завершення у формі звітної конференції. У 2 семестрі семестровий контроль з навчальної практики (плереру) проводиться у формі підсумкового модульного контролю (заліку), який виставляється, як сума балів за всі форми роботи протягом практики, вноситься в заліково-екзаменаційну відомість та залікову книжку здобувача за підписом керівника.

Критерії оцінювання	Оцінка
Ставиться за: відмінну підготовку та виконання усіх завдань практики у повному обсязі, виявлення здатності: творчо застосовувати набуті знання та вміння з фаху; відмінну підготовку та виконання усіх завдань практики у повному обсязі та на високому рівні; продемонстровану ініціативність та відповідальне ставлення до практики загалом.	Відмінно
Ставиться якщо: завдання практики виконані у повному обсязі, але містять незначні помилки при написанні олійним живописом; в цілому роботи виглядають добре, але не досконало.	Дуже добре
Ставиться, якщо: завдання практики виконані у повному обсязі, але містять помилки (не досконало передана світло-тінь і тепло-холодність на плерері; володіння технікою та прийомами графіки й олійного живопису на середньому рівні); продемонстрував активність і старанність у процесі виконання завдань практики..	Добре
Ставиться, якщо: завдання практики виконані в неповному обсязі, у процесі їх виконання допускалися помилки; здобувач в цілому виявив: посередній рівень знань, умінь, навичок із певною кількістю недоліків; здобувач не в змозі самостійно проаналізувати та виправити допущені ним помилки в процесі виконання роботи; ставлення здобувача до виконання завдань практики не завжди відповідальне.	Задовільно
Ставиться, якщо: завдання практики виконані в неповному обсязі, у процесі їх виконання виявлено чимало помилок; здобувач виявив: мінімально можливий допустимий рівень знань, умінь, навичок; здобувач не в змозі самостійно виправити помилки на які було вказано викладачем; пропускались заняття без поважної причини; ставлення здобувача до виконання завдань практики не відповідальне.	Достатньо

Ставиться, якщо: здобувач виявив незадовільний рівень знань, умінь; завдання практики були виконані не в повному обсязі, при цьому допущено значну кількість помилок і неточностей, або не виконані взагалі; здобувач не виявив старанності у процесі виконання завдань практики; пропускались заняття без поважної причини; ставлення здобувача до виконання завдань практики вирізняється безвідповідальністю.	Незадовільно
--	---------------------

7.5. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з можливими незначними недоліками.
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок.
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Aaseng M. Beginning Watercolor: Tips and Techniques for Learning to Paint in Watercolor. Walter Foster; Reprint edition, 2016. 131 p. (Режим доступу: <https://www.pdfdrive.com/beginning-watercolor-tips-and-techniques-for-learning-to-paint-in-watercolor-e158643661.html>)
2. Greene G. The Ultimate Guide to Colored Pencil: Over 35 step-by-step demonstrations for both traditional. Cincinnati: North Light Books; 1st edition, 2010. 481 p. (Режим доступу: <https://www.pdfdrive.com/the-ultimate-guide-to-colored-pencil-over-35-step-by-step-demonstrations-for-both-traditional-and-watercolor-pencils-e196369965.html>)
3. Демиденко О. І. Рисунок. Гіпсова класична голова людини : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. І. Демиденко ; Запорізький національний технічний університет. - Запоріжжя : ЗНТУ, 2013.

93 с. – ISBN 978-617-529-088-0. (Наявний в бібліотеці Шамо 18/2, 1 примірник)

4. Іванов-Ахметов В. М. Навчальний рисунок (рисунок голови людини); Міністерство освіти і науки України, Національний технічний університет "Київський політехнічний інститут". Київ : НТУУ "КПІ", 2006. 79 с. : рис (Наявний в бібліотеці Шамо 18/2, 1 примірник)

5. Ятченко Ю. М. Мистецтво рисунка / Ю. М. Ятченко. К: НАУ, 2005. 60 с. (Наявний в бібліотеці Університету в 12-ти примірниках).

Додаткова

6. Johnson C. Watercolor Tricks & Techniques 75 New and Classic Painting Secrets. Cincinnati: North Light Books; Spi edition, 2010. 282 p. (Режим доступу: <https://www.pdfdrive.com/watercolor-tricks-techniques-75-new-and-classic-painting-secrets-e176052570.html>)

7. Reardon M. Watercolor Techniques: Painting Light and Color in Landscapes and Cityscapes. Cincinnati: North Light Books; Illustrated edition, 2016. 146 p. (Режим доступу: <https://www.pdfdrive.com/watercolor-techniques-painting-light-and-color-in-landscapes-and-cityscapes-e158454339.html>)

1. Tennant D. K. Watercolor: Realistic Painting Walter Foster Publishing, 2010. 234 p. (Режим доступу: <https://www.pdfdrive.com/watercolor-realistic-painting-e195282403.html>)

2. Жердзицький В. Особливості художнього сприйняття живопису/ Жердзицький В. // Дизайн-освіта- 2008. X.: ХДАДМ, 2008. 168 с.

3. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти : навчальний посібник / М. А. Кириченко, І. М. Кириченко. 2-е видання перероблене та доповнене. Київ : Вища школа, 2002. 190 с. : іл. ISBN 966-642-055-4 (Наявний в бібліотеці Шамо 18/2, 69 примірників)

4. Мирончик П.В., Манохін В.П Рисунок, живопис, скульптура: Загальний курс академічного рисунку (для студентів - архітекторів 1-3 курсів денної форми навчання спеціальності 6.060102 «Архітектура»). / Укл.: П.В.Мирончик, В.П.Манохін; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. X.: ХНАМГ 2009 - 222 с.

5. Попов М. Т. Альбом: рисунок, живопис. К. : ТОВ «Європа Прінт», 2008. 78 с.

6. Техніка і технологія олійного живопису: навч. посіб. / Уклад. Е.В. Белкіна, О.І. Конопко. К. : Київський ун-т імені Бориса Грінченка. 2010. 92 с. (Наявний в бібліотеці Університету в 15-ти примірниках).

8. Чепіль Л. П. Навчальний натюрморт: підготовка рисунка під акварельний живопис [Текст] / Л. П. Чепіль, Г. М. Запорожець // Мистецтво та освіта. Київ : Педагогічна думка, 2018. № 1. С. 45-51 (Наявний в бібліотеці Фахового коледжу «Універсум» 1 примірник)